

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Сумський державний університет

Центр заочної, дистанційної та вечірньої форм навчання

(повна назва інституту/факультету)

Кафедра економіки, підприємництва та бізнес-адміністрування

(повна назва кафедри)

«До захисту допущено»

Завідувач кафедри

Олександра КАРІНЦЕВА

(підпис)

(Ім'я та ПРІЗВИЩЕ)

02 грудня 2023 р.

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на здобуття освітнього ступеня магістр

(бакалавр / **магістр**)

зі спеціальності 051 Економіка,

(код та назва)

освітньо-професійної програми Економіка та бізнес-інновації

(освітньо-професійної / освітньо-наукової)

(назва програми)

На тему: «Удосконалення підходів до підвищення ефективності господарської діяльності підприємства»

Здобувача(ки) групи Е.мдн-21р

(шифр групи)

Кузнєцова Наталія Василівна

(прізвище, ім'я по батькові)

Кваліфікаційна робота містить результати власних досліджень.
Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело.

(підпис)

Наталія КУЗНЄЦОВА

(Ім'я та ПРІЗВИЩЕ здобувача)

Керівник старший викладач, доц., к.е.н.

(посада, науковий ступінь, вчене звання, Ім'я та ПРІЗВИЩЕ)

Юрій МАЗІН

(підпис)

Суми – 2023

Міністерство освіти і науки України

Сумський державний університет

**КАФЕДРА ЕКОНОМІКИ, ПІДПРИЄМНИЦТВА
ТА БІЗНЕС-АДМІНІСТРУВАННЯ**

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувачка кафедри економіки,
підприємництва та бізнес-
адміністрування

_____ Олександра КАРІНЦЕВА
«02» грудня 2023 р.

ЗАВДАННЯ

**до кваліфікаційної роботи
для здобуття освітнього ступеня «магістр»**

Студента(ки) групи Е.мдн-21р, 2 курсу,

ЦЗДВН
(найменування інституту)

Спеціальність: 051 «Економіка»

Освітня програма: 8.051.00.11 «Економіка та бізнес-інновації»

Кузнєцова Наталія Василівна

(прізвище, ім'я, по батькові)

Тема кваліфікаційної роботи: : «Удосконалення підходів до підвищення ефективності господарської діяльності підприємства»

Затверджена наказом по СумДУ № 1423-VI від «07» 12. 2023 р.

Термін подання здобувачем вищої освіти завершеної кваліфікаційної роботи: до « 02 » 12 . 2023 р.

Вихідні дані до роботи: наукова література, періодична література, посібники, підручники, фінансова звітність підприємства.

Зміст основної частини кваліфікаційної роботи (перелік питань, що підлягають розробленню): 1. Теоретичні аспекти взаємозв'язку системи витрат. 2. Методологічні підходи до розрахунку показників системи витрат підприємства. 3. Шляхи підвищення ефективності господарської діяльності підприємства.

Перелік ілюстрацій (мають бути представлені під час захисту):
1. Показники економічної діяльності підприємства за 2020-2021 р. р., тис. грн.. 2. Аналіз формування чистого прибутку підприємства. 3. Показники власного капіталу підприємства. 4. Абсолютні показники оцінки фінансової стійкості підприємства. 5. Відносні показники фінансової стійкості підприємства. 6. Показники рентабельності підприємства. 7. Ефективність використання основних засобів та оцінка майнового стану підприємства. 8. Показники аналізу ділової активності підприємства.

Дата видачі завдання: « 25 » 09 . 2023 р.

Керівник кваліфікаційної роботи: к.е.н. Юрій МАЗІН
(вч. звання, Ім'я та ПРИЗВИЩЕ)

Завдання прийняв(ла) до виконання: « 25 » 09 . 2023 р.

підпис студента(ки)

Примітки:

1. Це завдання є складовою кваліфікаційної роботи на здобуття освітнього ступеня та розміщується після її титульного аркушу.
2. Після складання завдання, студент має ознайомитися із:
 - календарним графіком підготовки кваліфікаційної роботи із зазначеними строками виконання окремих етапів;
 - порядком перевірки кваліфікаційної роботи на наявність ознак академічного плагіату;
 - критеріями оцінювання та вимогами до кваліфікаційної роботи.

Анотація

Кваліфікаційна робота на тему «Удосконалення підходів до підвищення ефективності господарської діяльності підприємства» виконана в обсязі 68 сторінок, з них – 60 сторінок основного тексту. Сюди входять 26 формул, 10 таблиць, 3 рисунка.

Актуальність теми. Методи вивчення взаємозв'язку між витратами та прибутком дозволяють виявити оптимальні пропорції між змінними та постійними витратами, ціною та обсягом реалізації, мінімізувати підприємницький ризик. Розробка практичних рекомендацій щодо покращення господарського стану підприємства.

Мета даної кваліфікаційної роботи полягає дослідженні зв'язку між витратами і прибутком для визначення ефективності роботи підприємства та розроблення заходів, щодо покращення ефективності господарської діяльності підприємства.

Для досягнення поставленої мети вирішені наступні завдання:

- розглянута сутність та передумови аналізу системи витрат;
- розглянута сутність і види витрат підприємства;
- визначена залежність прибутку підприємства від витрат та обсягу реалізації;
- досліджені методики розрахунку показників системи витрат;
- подана організаційно-економічна характеристика підприємства;
- обґрунтовані методи удосконалення господарської діяльності підприємства.

Результати дослідження: розглянуто теоретичні аспекти взаємозв'язку системи витрат; досліджено методологічні підходи до розрахунку показників системи витрат підприємства; виконана оцінка ефективності господарської діяльності підприємства.

Предметом даної роботи є дослідження оцінки ефективності господарської діяльності підприємства.

Об'єктом дослідження є господарська діяльність КП «Міськводоканал» СМР м. Суми.

Практична значимість роботи у проведеній Інформаційну основу дослідження сформували різні економічні літературні джерела, матеріали періодичних та Інтернет – видань, матеріали науково-практичних конференцій, нормативні і довідкові матеріали, фактичні та звітні дані підприємства.

Методологічну основу дослідження становлять такі методи: наукового узагальнення і систематизації, критичного аналізу, вивчення та конструктивний аналіз наукової літератури з проблеми даної роботи.

Методичну базу дослідження складають методи збору, систематизації та аналізу даних.

Кваліфікаційна робота складається з вступу, трьох розділів, висновку, списку літератури.

При написанні кваліфікаційної роботи було використано 43 основних джерел, переважно наукового, науково-методичного, періодичного характеру.

Ключові слова: витрати, власний капітал, прибуток, підприємство, поріг рентабельності, операційний леверидж, фінансова стійкість.

Зміст

Анотація.....	4
Вступ.....	7
1. Теоретичні аспекти взаємозв'язку системи витрат.....	9
1.1. Сутність системи управління витратами.....	9
1.2. Залежність прибутку підприємства від витрат і обсягу реалізації.....	18
2. Методологічні підходи до розрахунку показників системи витрат підприємства.....	24
2.1. Аналіз рівноваги і безпеки операційної діяльності підприємства.....	24
2.2. Методика визначення залежності прибутку підприємства.....	33
3. Шляхи підвищення ефективності господарської діяльності підприємства.....	39
3.1. Організаційно-економічна характеристика підприємства.....	39
3.2. Оцінка фінансово-економічної діяльності підприємства.....	42
3.3. Розроблення комплексу рекомендацій із підвищення та стабілізації господарської діяльності підприємства.....	56
Висновок.....	61
Список використаної літератури.....	63

Вступ

Прибуток є основним результативним показником діяльності підприємства. Прибуток залежить від витрат та обсягу продукції. Дана залежність має деякі складності, витрати діляться на постійні та змінні, обсяг виробництва та продажів продукції має складні зв'язки із цінами на окремо взяті товари. Так, не всі змінні витрати пропорційні. Також, до постійних витрат входять певні елементи дегрекуючих змінних витрат.

У першому розділі кваліфікаційної роботи «Теоретичні аспекти взаємозв'язку системи витрат» розглянута сутність системи управління витратами та залежність прибутку підприємства від витрат і обсягу реалізації

У другому розділі роботи «Методологічні підходи до розрахунку показників системи витрат підприємства» проведений аналіз рівноваги і безпеки операційної діяльності підприємства, визначена методика розрахунку залежності показників системи витрат.

У третьому розділі «Шляхи підвищення ефективності господарської діяльності підприємства» виконана оцінка фінансово-економічного стану підприємства, виявлені резерви та напрями підвищення і стабілізації удосконалення господарської діяльності підприємства.

Метою кваліфікаційної роботи є дослідження зв'язку між витратами і прибутком для визначення ефективності роботи підприємства та розроблення заходів, щодо покращення ефективності господарської діяльності підприємства.

Предметом даної роботи є дослідження оцінки ефективності господарської діяльності підприємства.

Методи дослідження: аналіз абсолютних і відносних величин, спостереження, деталізації, класифікації, порівняння, прогнозування.

Об'єктом дослідження є господарська діяльність КП «Водоканал» СМР м. Суми.

Практична значимість роботи у проведеній оцінці ефективності господарської діяльності підприємства.

Загальний обсяг кваліфікаційна робота на здобуття освітнього ступеня магістр – 68 сторінок, з них 60 сторінок основного тексту.

1. Теоретичні аспекти взаємозв'язку системи витрат

1.1. Сутність системи управління витратами

Проблеми управління, в умовах ринкової економіки, це один із найважливіших аспектів забезпечення життєдіяльності суб'єктів господарювання.

Методика аналізу системи витрати-випуск-прибуток є важливим інструментом розробки бізнес-планів та поточного управління підприємством. Даний аналіз дозволяє одержати інформацію щодо залежності маси прибутку від витрат та обсягів виробленої продукції, про напрями та стан підвищення окупності, а також надійності фінансових вкладень для розвитку проєктів підприємства.

Аналіз витрат дозволяє простежити зв'язок між витратами, рівнем операційної активності і прибутком. Даний вид аналізу є доволі простий, він базується на відомих показниках. За допомогою аналізу витрати-випуск-прибуток можна оцінювати вплив величини та структури витрат, обсяг продажів продукції на прибуток, також, аналізувати його залежність від рівня ціни та структури виробництва.

Результативність діяльності підприємства є його оперативною активністю. Оперативна активність для виробничого підприємства визначається обсягом виготовленої продукції. При цьому, обов'язково, зазначається, що вся виготовлена продукція продана та обсяги виробництва збігаються з обсягами продажу продукції за певний проміжок часу. Як результат при витратах факторів виробництва створюється продукція, від продажів якої підприємство отримує прибуток.

В основі аналізу витрат лежать лінійні залежності.

Аналіз витрат базується на наступних передумовах:

- ціни на продукцію не залежать від обсягу виробництва та у межах розрахункового періоду є стабільними;

- всі витрати діляться на постійні та змінні;
- постійні витрати не містять елементів дегрекуючих витрат та є лиш функцією часу;
- змінні витрати є пропорційними.

Дані умови передбачають, що аналіз витрат проводиться у межах певної виробничої та організаційної структури підприємства та відноситься до короткострокового періоду.

При проведенні аналізу витрати-випуск-прибуток обраховуються та аналізуються наступні показники:

- маржинальний прибуток;
- коефіцієнт маржинального прибутку;
- рівноважний об'єм операційної діяльності;
- об'єм операційної діяльності, який забезпечує цільову прибутковість;
- рівень безпеки операційної діяльності;
- операційний леверидж, він дає можливість, оперативного аналізу залежності прибутку від динаміки об'єму продукції та структури витрат.

Яким чином впливає на прибуток зміна економічних показників, таких як, постійні та змінні витрати, об'єм виробництва, структура продажів все це визначає аналіз співвідношення витрати-випуск-прибуток.

Назвемо найголовніші кількісні значення об'єму виробництва підприємства:

- точка беззбитковості - це об'єм виробництва, що забезпечує нульове значення доходу;
- об'єм, при якому знаходять цільовий прибуток підприємства – об'єм виробництва та реалізації продукції, він є гарантом прибутку для підприємства;
- рівень операційного левериджу – відзначає ступінь чутливості валового доходу до змін об'єму виробництва;

- зона безпеки підприємства – інтервал об'єму випуску продукції, у межах якого виконується рентабельність роботи підприємства.

Аналіз господарської діяльності підприємства та аналіз беззбитковості є одним із інструментів прийняття відповідних управлінських рішень. Залежність фінансових результатів від витрат та об'ємів виробництва відслідковує загальний аналіз витрат, об'ємів реалізації та прибутку. Основним показником, в межах даного аналізу, для прийняття управлінських рішень є точка беззбитковості. Проведення аналізу беззбитковості є актуальним для підприємства, він є ефективним та корисним для прийняття управлінських рішень. Аналіз беззбитковості - це вагома складова оцінки прибутковості діяльності підприємства. Аналіз беззбитковості є потужним інструментом стратегічного і оперативного планування та управління підприємством.

Для повної характеристики точки беззбитковості, потрібно спочатку, вивчити поняття контролінгу.

Створення системи управління досягненням поточної мети підприємства та прийняття певних рішень з оптимізації співвідношення витрати-випуск-прибуток є метою оперативного контролінгу.

До інструментарію оперативного контролінгу входить:

- технологія одержання управлінської інформації і прийняття рішень;
- аналітичні розрахунки, що мають орієнтацію на прийняття управлінських рішень.

Направлений операційний контролінг на досягнення короткострокової мети.

На підтримку оперативних рішень із недопущення кризового стану підприємства застосовують систему оперативного контролінгу.

Концепція поділу витрат – це одна із методологічних передумов контролінгу. Дана концепція працює у залежності від об'єму виробництва та показує взаємозв'язок між обсягом, витратами і доходом.

Маржинальний аналіз є визначенням точки беззбитковості.

Аналіз беззбитковості, дає змогу, побачити вплив операційних коштів на дохід підприємства. Аналіз беззбитковості визначає оптимальні пропорції постійних та змінних витрат підприємства.

Аналіз витрати-випуск-прибуток направлений на підготовку раціональних управлінських рішень.

Аналіз витрати-випуск-прибуток є інструментом для виявлення прихованого потенціалу прибутковості.

Зі звіту про дохід та збитки так починається проведення аналізу витрати-випуск-прибуток.

Сьогоднішня ситуація на ринку зумовлює потребу у використанні такого аналізу у аналітичній діяльності підприємства.

Досить вагомий інструмент в управлінні витратами є аналіз собівартості продукції робіт і послуг.

Аналіз собівартості продукції дає можливість встановлення відхилення фактичних витрат від нормативного рівня та виявляє їх причини. Також, дозволяє розробити заходи щодо усунення негативних проявів цих відхилень.

Проведення оперативного вирішення проблем по зниженню витрат виробництва є необхідним для підприємства.

Одержання оптимальних показників для планування фінансових результатів, також визначення впливу факторів на формування ціноутворення та собівартості у практичній діяльності управління підприємством для мінімізації витрат, методики аналізу витрати-випуск-прибуток не дають певного ефекту через недосконалу систему податкового законодавства та проблем диференціації витрат на постійні і змінні.

Формування рівню витрат для проведення виробничої діяльності потрібно управляти. По-перше, в'яснити причини необхідності управління витратами.

Назвемо основні передумови управління витратами:

- основний принцип управління витратами - це відповідність системи обліку цілям управління;
- для оптимізації виробничого процесу велике значення має інформація про витрати;
- в процесі виробництва дотримуватися порядку розподілу непрямих витрат і визначення фактичної собівартості;
- спосіб віднесення витрат на продукцію є критерієм точності при обрахуванні собівартості продукції;
- встановлення чіткого взаємозв'язку між величиною витрат та особами, що контролюють дані витрати;
- попередження виробничих витрат та мобілізація резервів виробництва.

Сама система управління витратами складається з 2-х підсистем – та, що керує та, якою керують.

Перерахуємо головні класифікаційні ознаки системи управління витратами:

- наявність або відсутність нормативних витрат;
- калькулювання за повними та неповними витратами;
- особливості групування витрат для потреб калькуляції;
- підхід до структури плану облікових рахунків.

З метою зниження собівартості продукції, робіт, послуг і покращення роботи усього підприємства система управління витратами повинна забезпечувати контроль, облік, планування, аналіз і регулювання витрат.

З метою прийняття управлінського рішення витрати класифікують, наступним чином:

- постійні;
- змінні;
- релевантні;
- нерелевантні;
- дійсні;

- можливі.

Розглянемо класифікацію витрат.

Класифікують витрати – за економічними елементами:

- матеріальні витрати;
- витрати на оплату праці;
- відрахування на соціальні потреби;
- амортизація основних фондів.

Класифікують витрати - за калькуляційними статтями:

- сировина і матеріали;
- вироби, напівфабрикати, послуги, роботи виробничого характеру;
- паливо, енергія;
- заробітна плата виробничих працівників – основна;
- заробітна плата виробничих працівників – додаткова;
- відрахування на соціальні потреби виробничих працівників;
- витрати на освоєння та на підготовку виробництва;
- загальногосподарські витрати;
- загальновиробничі витрати;
- інші виробничі витрати;
- витрати комерційні.

Класифікують витрати – за ступенем еластичності до обсягу реалізованої продукції:

- постійні, які не залежать від змін обсягу виробництва та реалізації продукції;
- змінні, ті що залежать від змін обсягу виробництва та реалізації продукції;

Класифікують витрати – за операційним процесом:

- операційні витрати, які пов'язані із виробництвом продукції;
- операційні витрати, які пов'язані із збутом продукції;
- операційні сукупні витрати.

Класифікують витрати – за належністю до конкретного результату операційної діяльності:

- прямі витрати, витрати, що у повному обсязі відносяться до певного результату операційної діяльності;
- непрямі витрати, ті які не можуть у повному обсязі відноситися до результату операційної діяльності.

Класифікують витрати – за ступенем корисності понесених витрат:

- корисні, які направлені на результативну операційну діяльність;
- некорисні, які обслуговують невикористану частину матеріальних, трудових, фінансових ресурсів.

Класифікують витрати – за періодом віднесення виробничих витрат:

- витрати, що відшкодовуються у наступному періоді;
- витрати, які пов'язані із поточною операційною діяльністю та відшкодовуються наступного періоду.

Знання ситуації, коли, де та у яких об'ємах витрачаються ресурси підприємства – це управління витратами.

Управління витратами – це прогноз ситуації, де, для чого та у яких об'ємах є необхідними наявні і допоміжні ресурси.

Управління витратами – це вміння забезпечити високий рівень віддачі від використання ресурсів.

Ієрархічною є модель системи управління витратами. Система управління має три рівні:

- перший рівень – підприємство у цілому;
- другий рівень – рівень підрозділів;
- третій рівень – рівень продукції.

Цілі та завдання даних рівнів, всіх трьох, між собою не співпадають.

При першому рівні моделі системи управління витратами застосовують цільову функцію мінімізації витрат чи її аналог – функцію максимізації маржинального прибутку

При застосуванні другого рівня моделі системи управління витратами – головною метою є максимальна загрузка виробничих потужностей та оптимальне використання ресурсу при мінімальній долі накладних витрат.

При використанні третього рівня застосовують цільову функцію максимізації рентабельності і показників якості.

При управлінні витратами, необхідно передбачати, як дані витрати будуть себе вести, вони є постійні або змінні за певної діяльності.

Більш важливою для цілей планування та контролю є класифікація витрат по типу їх поведінки, в залежності від змін об'ємів виробництва.

Рівень зниження певних витрат залежить від зростання чи зниження об'єму виробництва. При цьому інші витрати залишатимуться незмінними.

В практиці використовують методи розподілу витрат на постійні та змінні. Найвідоміші методи розподілу витрат:

- метод аналізу рахунків бухгалтерського обліку;
- метод найбільших-найменших витрат;
- графічний метод;
- статистичний метод.

В системі управління витратами особливе місце займає обчислення собівартості окремих виробів – калькулювання.

Перелічимо, методичні питання вирішення яких передбачає калькулювання:

- вибір калькуляційних одиниць та встановлення об'єкту калькулювання;
- з'ясування виду калькуляції;
- вибір методу калькулювання;
- обґрунтування калькуляційних статей витрат та методики їхнього обрахування.

Вибір методу калькулювання є важливим процесом, так як метод калькулювання залежить від особливостей виробництва та призначення калькуляцій.

Методи калькулювання, також розрізняють за повнотою охоплення витрат:

- за повними витратами;
- за неповними витратами.

Від конкретних умов виробництва, від широти номенклатури продукції та від специфіки технологічних процесів залежить вибір калькуляційних статей витрат та методів їхнього обрахування на одиницю продукції.

Спосіб калькулювання доповнюють методи калькулювання та являються технічними прийомами розрахунку собівартості продукції при допомозі деяких процедур, таких як:

- спосіб прямого розрахунку;
- спосіб нагромадження витрат;
- нормативний метод;
- облік по неповній собівартості.

Наступні ж методи калькулювання застосовують при комплексній переробці, коли із одного виду сировини у результаті єдиного технологічного процесу одержують кілька різнорідних продуктів:

- спосіб виключення витрат;
- спосіб розподілу витрат;
- комбінований спосіб.

Точної інформації про витрати на виробництво продукції і їхню реалізацію, цього потребують товаровиробники, щоб не було викривленої інформації у результаті розподілу непрямих витрат. Тож, інформацію в вигляді даних про калькулювання собівартості продукції на основі змінних витрат надає система управлінського обліку директ-костинг. В даній ситуації, при цьому обліку на собівартість переноситься лиш прямі витрати та на фінансовий результат – непрямі.

Назвемо переваги даного методу:

- гнучке ціноутворення , при якому можна підвищити конкурентоспроможність продукції;
- планування ціни та знижок на певний об'єм продажів;
- можливості визначення прибутку, що дає реалізація кожної додаткової одиниці продукції;
- можливість здійснення аналізу беззбитковості на основі поділу витрат на постійні та змінні.

Самостійним методом калькулювання собівартості одиниці продукції є метод стандарт-кост. В основі цього метода лежить облік стандартних витрат. Вплинути на рівень виробничих витрат та формування собівартості продукції можливо при певній організації та методології обліку, мається на увазі за якої причини змін собівартості, допущення перевитрати та економія засобів відкривається як шляхом вивчення звітної калькуляції так і в процесі виконання плану на підставі первинної документації та поточних облікових записів. Цим вимогам відповідає нормативний метод. Нормативний метод використовують у різних галузях промисловості.

Метод калькулювання, який передбачає на початку групування накладних витрат за основними видами діяльності, які потрібні для виготовлення даної продукції, та потім їхній розподіл між видами продукції є методом калькулювання на основі діяльності.

1.2. Залежність прибутку підприємства від витрат і обсягу реалізації

Прибуток, що одержує підприємство від реалізації своєї продукції, робіт або послуг – це складова частини витрати-випуск-прибуток (ВВП) – аналізу.

Дохід – це основний результативний показник діяльності підприємства, обов'язково потрібно знати залежність доходу від двох складових ВВП-аналізу від витрат і об'єму виробництва.

Основа економічного і соціального розвитку підприємства – це чистий прибуток. Стале зростання чистого прибутку є постійним джерелом фінансування розвитку виробництва.

Частина виручки, яка лишається після відшкодувань усіх витрат на виробничу та комерційну діяльність є прибутком.

Розрізняють кілька видів прибутку в залежності від формування і розподілу:

- валовий прибуток;
- прибуток від операційної діяльності;
- прибуток від звичайної діяльності до оподаткування;
- прибуток від звичайної діяльності;
- чистий прибуток.

Розглянемо види прибутку.

Прибуток за видами господарської діяльності:

- прибуток від основної діяльності;
- прибуток від інвестиційної діяльності;
- прибуток від фінансової діяльності.

Прибуток за складом елементів:

- різниця між виручкою та прямими виробничими витратами є маржинальним прибутком;
- прибуток, що включає фінансові результати від усіх видів діяльності та охарактеризовує загальний фінансовий результат діяльності підприємства є бруто-прибутком;
- фінансовий результат після виплат відсотків кредиторам є прибутком до оподаткування;
- сума прибутку, яка лишається у повному розпорядженні підприємства є чистим прибутком.

Прибуток залежний від характеру діяльності:

- прибуток від звичайної діяльності;
- прибуток від надзвичайних ситуацій.

Прибуток за характером оподаткування:

- оподатковуваний прибуток;
- неоподатковуваний прибуток.

Прибуток за ступенем обліку інфляційного фактору:

- номінальний прибуток;
- реальний прибуток.

Прибуток за характером використання чистого прибутку:

- капіталізований прибуток;
- споживчий прибуток.

Сума, на яку доходи перевищують пов'язані з ними витрати є прибутком.

Перевищення суми витрат над сумою доходу, для одержання якої були проведені ці витрати є збитком.

Нижче, подамо схему формування прибутку підприємства.

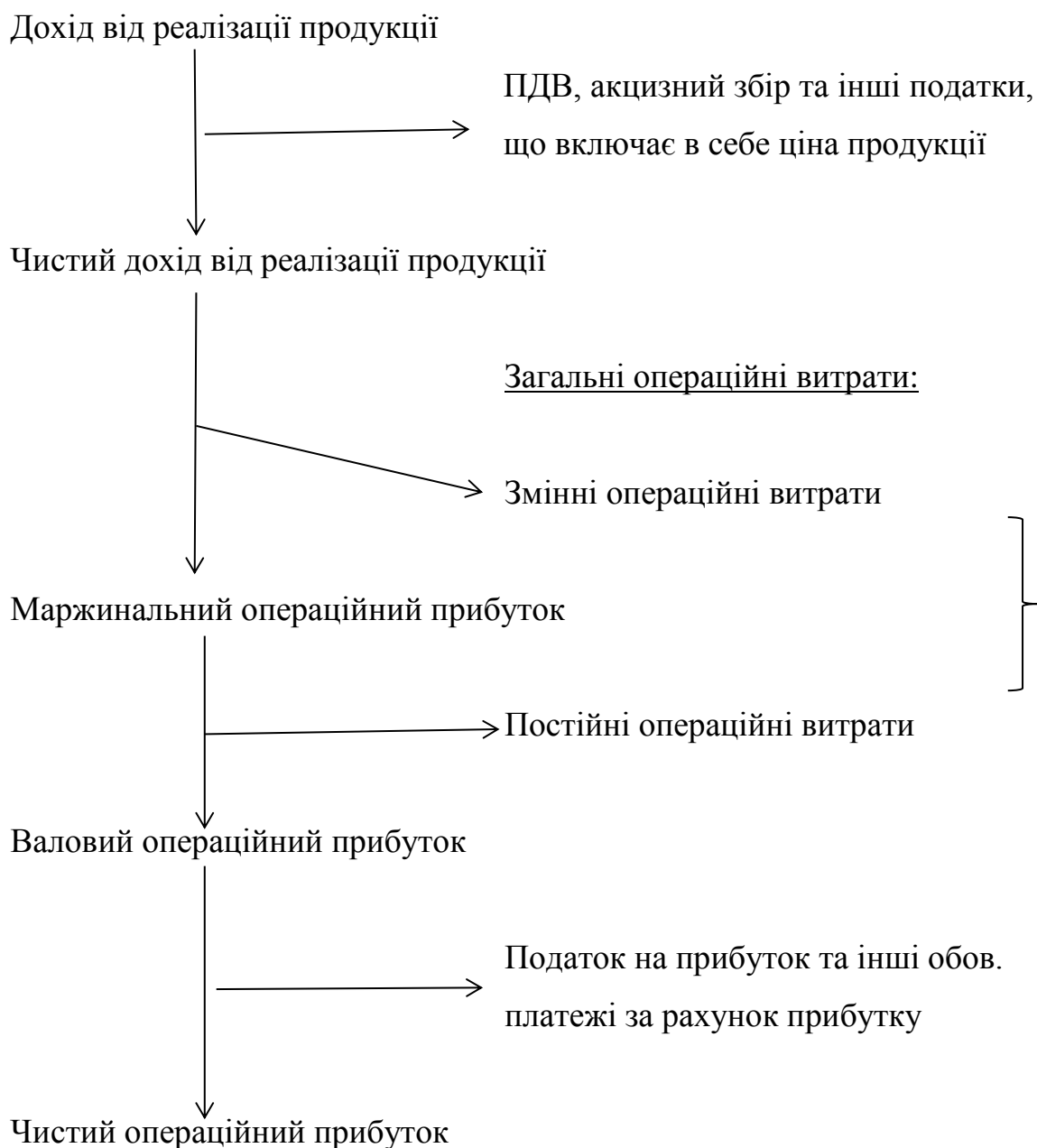

Рисунок 1.1. - Формування прибутку підприємства

Різниця між чистим прибутком від реалізації продукції та собівартістю реалізованої продукції, так знаходять валовий прибуток (збиток).

Вирахування з доходу від реалізації продукції відповідних зборів, знижок та податків, таким шляхом знаходять чистий дохід.

Алгебраїчна сума валового прибутку чи іншого операційного доходу, адміністративних витрат, витрат на збут чи інших операційних витрат так визначають прибуток від операційної діяльності.

Алгебраїчна сума прибутку від операційної діяльності, фінансових та інших доходів, фінансових та інших витрат так визначається прибуток від звичайної діяльності до оподаткування.

Різниця між прибутком між прибутком від звичайної діяльності до оподаткування і сумою податку із прибутку – визначають прибуток від звичайної діяльності.

Збиток від звичайної діяльності буде дорівнювати збитку від звичайної діяльності до оподаткування і сумі податків на прибуток.

Алгебраїчна сума прибутку від звичайної діяльності і надзвичайного прибутку, надзвичайного збитку і податків з надзвичайного прибутку так розраховують чистий прибуток.

Стале підвищення прибутку за умов припустимого ризику – укріплює конкурентні позиції підприємства.

Головний чинник, який має вплив на розмір прибутку є доход від реалізації продукції, а це показує ринковий попит на продукцію підприємства, повернення вкладених коштів в виробництво та дає можливість на почати нового виробничого циклу.

Від обсягу та структури виробництва за видами продукції і ринкових цін кожного виду залежить розмір виручки від реалізації. Підприємства повинні постійно аналізувати ринковий попит на свою продукцію та своєчасно реагувати на зміни ринкового попиту.

Через пошук критичного обсягу, критичної точки чи точки беззбитковості, розрахунку обсягу операційної діяльності, яка забезпечує прибутковість підприємства і аналізу операційного левериджу таким чином виконується економічне обґрунтування обсягів виробництва.

Сукупні витрати на виробництво та збут продукції, собівартість реалізованої продукції, та адміністративні витрати, витрати на збут – це все є окремим чинником, який також істотно впливає на розмір чистого прибутку.

Чистий прибуток від основної діяльності займає значну питому вагу в складі чистого прибутку підприємства.

Існують наступні терміни:

- обліковий прибуток;
- податковий прибуток.

Сума прибутку до оподаткування, яка визначена бухгалтерським обліком та показана в Звітах про фінансові результати звітного періоду – є обліковим прибутком.

Сума прибутку, яка визначена згідно податкового законодавства, об'єктом оподаткування звітного періоду є податковим прибутком.

Як об'єкт оподаткування прибуток розраховується шляхом зниження суми зкоригованого валового доходу на суму валових витрат і на суму амортизаційних відрахувань.

Загальна сума доходу підприємства від всіх видів діяльності, одержаного на протязі звітного періоду у грошовій та матеріальній (нематеріальній) формі є валовим доходом.

Сума витрат підприємства в грошовій та матеріальній (нематеріальній) формі, яка виконується як компенсація вартості робіт чи товарів, що виробляються на підприємстві для їхнього подальшого використання для власної господарської діяльності є валовими витратами та обігом.

2. Методологічні підходи до розрахунку показників системи витрат підприємства

2.1. Аналіз рівноваги і безпеки операційної діяльності підприємства

Сучасна економічна наука не дає одного та точного визначення точки беззбитковості.

Поняття, як точка беззбитковості і беззбитковість діяльності науковці розглядають по різному.

Точка беззбитковості є певним обсягом одно номенклатурного виробництва чи обсягом конкретного виду продукції, за якого відбувається забезпечення рівності виручки та суми усіх витрат, а прибуток є рівним нулю, за умови, що є можливість точно визначити постійні витрати, що віднесені до даного виду продукції.

Більш широке поняття беззбитковість підприємства, беззбитковість підприємства характеризує діяльність підприємства у цілому та використовується для багато номенклатурного виробництва. При цьому, потрібно певним способом розподілити постійні витрати для їхнього віднесення до конкретного виду продукції.

Основна відмінність точки беззбитковості та беззбитковості діяльності підприємства – це, те, що точка беззбитковості є тоді, коли розрахунок її ведеться для одного конкретного виду продукції, а беззбитковість діяльності підприємства, коли її розрахунок проводиться для широкої номенклатури продукції. Ще одна відмінність, за способом віднесення постійних витрат для конкретного виду продукції.

Науковці наголошують обмеженнях для використання ВВП-аналізу, так як, даний вид аналізу використовують тільки для прийняття короткострокових рішень та наліз беззбитковості виробництва дає надійні результати при дотриманні певних умов та співвідношень.

На класифікації витрат на змінні і постійні, категорії маржинального доходу базується методика проведення аналізу беззбитковості.

Від обсягу виробництва продажу продукції залежать змінні витрати. Головним чином це прямі витрати ресурсів на виробництво і реалізацію продукції.

Залежно від темпів зміни деякі елементи змінних витрат поділяються на пропорційні, прогресивні і дегресивні. Та, в цілому, пропорційно обсягу виробництва продукції змінюються змінні витрати.

Від продажів та від динаміки обсягу виробництва продукції постійні витрати не залежать. Одна частина постійних витрат має зв'язок із виробничою потужністю підприємства, а друга частина постійних витрат пов'язана із збутом продукції та управлінням та організацією виробництва. Для кожного виду продукції виділяють індивідуальні постійні витрати та загальні постійні витрати для декількох однорідних видів продукції.

Коли на одиницю продукції приходить менша сума постійних витрат, що є можливим за максимуму обсягу виробництва та реалізації продукції то це є більш вигідно підприємству. За умови зменшення обсягу виробництва змінні витрати зменшуються пропорційно, при цьому сума постійних витрат не міняється, а це приводить до росту собівартості продукції та зниженню суми прибутку.

Рівнянням першого ступеню показує себе лінія витрат при існуванні змінних та постійних витрат:

$$Y = a + bx, \quad (2.1.)$$

Де – Y – сума витрат на виробництво продукції;

a – абсолютна сума постійних витрат певного періоду;

x - обсяг виробництва продукції;

b – ставка змінних витрат на одиницю продукції.

Важливим є чітко визначена сума постійних та змінних витрат бо від цього залежить результат аналізу.

Для визначення користуються різноманітними методами:

- статистичний метод;
- змістовний метод;
- графічний метод;
- алгебраїчний метод.

Статистичний метод заснований на кореляційно-регресивному аналізі.

Змістовний метод вибудований на основі аналізу кожної статті та елементів витрат.

Графічний метод визначає суму постійних витрат. Будується графік, відкладаємо дві точки, ці точки є загальними витратами мінімального і максимального обсягу виробництва. Дані точки з'єднуємо до перетину із віссю ординат, по якій відкладаємо рівні витрат. Пряма перетинає вісь ординат ця точка показує величину постійних витрат, вона є однаковою для максимального та мінімального обсягу виробництва.

Застосування алгебраїчного методу відбувається коли є інформація по двох точках обсягу продукції у натуральному виразі (x_1 і x_2) та витрати, які їм відповідають (z_1 і z_2).

Визначаються змінні витрати на одиницю продукції за наступною формулою:

$$b = (z_1 - z_2) / (x_1 - x_2), \quad (2.2.)$$

Сума постійних витрат розраховується за формулою:

$$a = z_2 - b x_2, \quad (2.3.)$$

$$a = z_1 - b x_1, \quad (2.4.)$$

Загальна сума витрат для будь-якого обсягу виробництва у заданому періоді можна буде спрогнозувати після визначення рівняння витрат.

При допомозі кореляційного аналізу можна також одержати рівняння загальної суми витрат, за умови що є достатньо даних про витрати та випуск продукції.

За умови, коли господарська діяльність зовсім не приносить ні доходу ні збитку є станом беззбитковості.

Зона безпеки – це різниця між фактичною кількістю реалізованої продукції та беззбитковим обсягом продажів. Чим більша зона безпеки, тим міцніший фінансовий стан підприємства.

Головними показниками при розробці бізнес-планів, обґрунтуванні господарських рішень, оцінці діяльності підприємства є беззбитковий обсяг та зона безпеки підприємства.

Для вирішення завдань поточного управління підприємством проведення аналізу беззбитковості є високо ефективним.

При проведенні аналізу беззбитковості вивчають зміну цін на продукцію, обсяг реалізації на прогнозований прибуток, зміну витрат.

Аналіз беззбитковості високоефективний для оцінювання та підготовки різноманітних прибуткових проєктів.

Аналізом беззбитковості користуються коли:

- при організації нового виду діяльності;
- при розвитку та розширенні виду діяльності, що існує;
- при виготовленні нового виду продукції та наданні нових видів послуг.

Проведення аналізу беззбитковості відповідає на головні питання ведення господарювання, це чи є можливості для беззбиткової діяльності організації, чи покриє підвищення обсягів продажів витрати, чи підвищиться прибутковість підприємства, чи окупиться модернізація виробництва.

Назвемо, наступні цілі, для яких застосовують аналіз беззбитковості:

- оцінка початкового періоду діяльності нової організації;
- оцінка прибутковості нового товару , послуги;
- оцінка прибутковості інвестицій за умови нарощування основного капіталу.

На взаємодії витрати-обсяг продажу-прибуток, ґрунтується розрахунок показників беззбитковості та зони безпеки. При визначенні рівня показників беззбитковості та зони безпеки використовують аналітичний та графічний способи.

Існують три методи для визначення точки беззбитковості:

- графічний метод;
- метод рівняння;
- метод маржинального доходу.

Графічний метод визначення точки беззбитковості.

Дохід дорівнює сукупним витратам тоді операційна діяльність щодо виготовлення продукції є врівноваженою. В точці, на графіку, яка відповідає величині точки беззбитковості, перетинаються функції витрат та виручки.

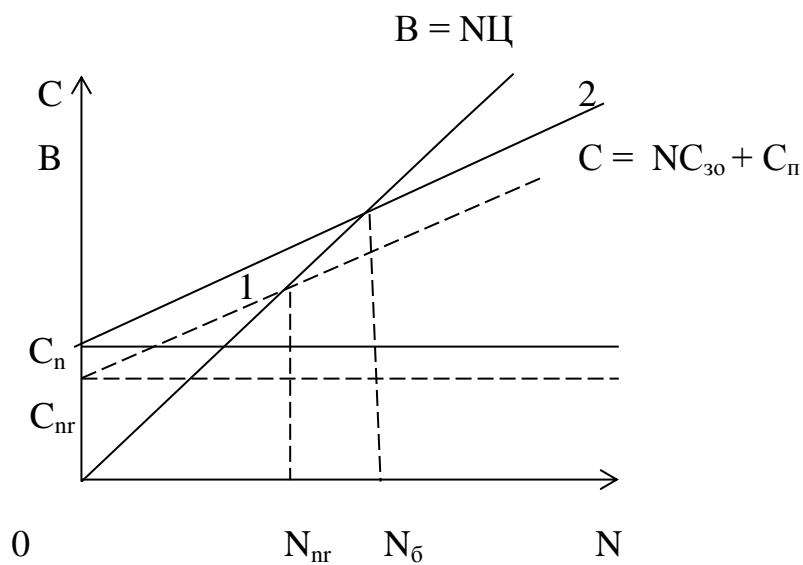

Рисунок 2.1. – Динаміка витрат і точки беззбитковості

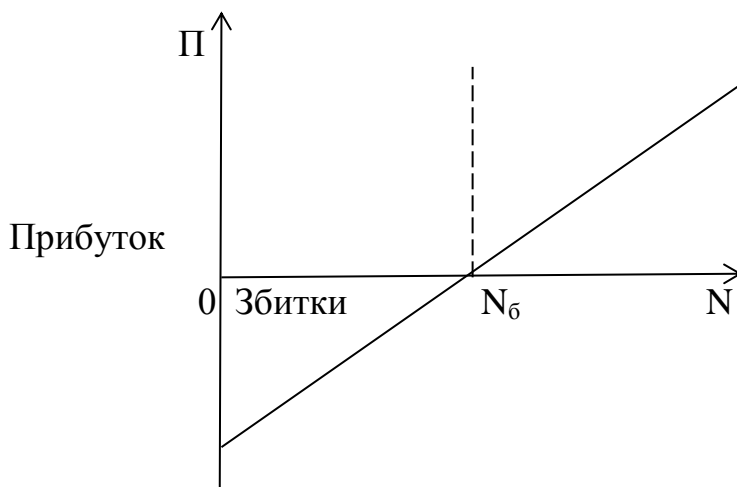

Рисунок 2.2. – Динаміка прибутку в залежності від обсягу виробництва

На графіку в точці, яка відповідає величині точки беззбитковості, функції виручки та витрат перетинаються. Обсяг виробництва – точка беззбитковості – розмежує сфери збиткового виробництва – 1, та прибуткового виробництва – 2. Зображено на рисунках 2.1. та 2.2.

За наявності постійних витрат виробництво продукції до певного її обсягу є збитковим, так як загальні витрати більші за виручку. А сфера збиткового виробництва на графіках (рис. 2.1. та 2.2.) перебуває у межах $0 \leq N_{зб} < N_б$.

За умови збільшення обсягу виробництва коли змінні витрати на одиницю продукції менші за ціну, збитки знижуються, то у точці беззбитковості змінні витрати дорівнюють нулю.

Визначення точки беззбитковості методом рівняння.

$$\text{Дохід} = \text{Змінні витрати} + \text{Постійні витрати} + \text{Прибуток}, \quad (2.5.)$$

Чи

$$\begin{aligned} \text{Ціна 1 виробів} &= \text{Змінні витрати на 1 виробів} + \\ &+ \text{Постійні витрати на 1 виробів} + \text{Прибуток на 1}, \end{aligned} \quad (2.6.)$$

Точку беззбитковості визначають за наступною формулою:

$$\begin{aligned} \text{Точка беззбитковості} &= \text{Постійні витрати} / \text{Ціна 1 виробу} - \\ &- \text{Змінні витрати на 1 вир.}, \end{aligned} \quad (2.7.)$$

Прибуток забезпечує обсяг продажів, який перевищує точку беззбитковості.

Точка беззбитковості вказує на обсяг виробництва при якому дохід від реалізації покриє валові витрати підприємства.

Існує залежність точки беззбитковості від наступних факторів:

- Від ціни продажів виготовленого товару;
- Від змінних витрат виробництва, від реалізації, від управління;
- Від постійних витрат виробництва, від реалізації, від управління.

Менша ціна реалізації продукції це підвищення обсягів продажу. Зростання змінних витрат на 1 виробу тягне за собою підвищення обсягів

продажу в точці беззбитковості. Та, зростання суми постійних витрат сприяє зростанню обсягів продажу в точці критичного обсягу виробництва.

Виходячи з загального коефіцієнту маржинального доходу та усієї суми доходу від реалізації є можливість визначити точку беззбитковості коли підприємство виробляє і продає декілька видів продукції.

Треба пам'ятати, що із зміною структури виробництва коефіцієнт загального маржинального доходу та величина точки беззбитковості змінюється, тож їх потрібно розраховувати для кожного варіанту.

Метод маржинального доходу (аналітичний).

Аналітичний метод обчислення беззбиткового обсягу виробництва використовують частіше, даний спосіб обчислення є більш зручним.

Маржинальний прибуток є різницею між виручкою від реалізації продукції і змінними витратами за даний період.

Маржинальний прибуток визначається за наступною формулою:

$$ПМ = В - СЗ, \quad (2.8.)$$

Де, ПМ – величина маржинального прибутку за певний період часу;

В – виручка від продажів продукції;

СЗ – змінні витрати за даний період.

Постійним витратам і операційному прибутку дорівнює маржинальний прибуток.

$$ПМ = СП + П, \quad (2.9.)$$

Де, П – операційний прибуток.

Операційний прибуток - це різниця величини маржинального прибутку за певний період часу та величини постійних витрат.

$$П = ПМ - СП, \quad (2.10.)$$

Тож, маржинальний прибуток – це верхня межа прибутку за зміни величини постійних витрат СП, при умові, коли постійні витрати направлені на нуль $СП \rightarrow 0$, прибуток направлений до маржинального прибутку $П \rightarrow ПМ$.

Дані закономірності для аналізу впливу динаміки обсягу виробництва на прибуток є дуже цінними. При зміні обсягу виробництва, постійні витрати

залишаються на попередньому рівні, тому прибуток змінюється на величину маржинального прибутку.

При допомозі відносного показника - коефіцієнта маржинального прибутку, зручно аналізувати співвідношення між маржинальним прибутком і обсягом виробництва.

$$K_{\text{пм}} = \Pi_{\text{м}} / V, \quad (2.11.)$$

При даних цінах та нормах змінних витрат коефіцієнт маржинального прибутку є величиною постійною. Тож, приріст прибутку розраховують за формулою:

$$\Delta \Pi = \Delta V K_{\text{пм}}, \quad (2.12.)$$

В точці беззбитковості виручка дорівнює сукупним витратам:

$$N_0 \text{Ц} = N_0 C_{\text{зм}} + C_{\text{п}}, \quad (2.13.)$$

Де, N_0 – обсяг виробництва у натуральних величинах;

$C_{\text{зм}}$ – змінні витрати на 1 продукції;

$C_{\text{п}}$ – постійні витрати.

$$N_0 = C_{\text{п}} / \text{Ц} C_{\text{з.о}}, \quad (2.14.)$$

При стартовому періоді діяльності підприємства, коли $N = 0$, збитки є рівними із постійними витратами.

При зростанні обсягу виробництва та продажів на 1 виріб, $\Delta N = 1$, збитки знижуються на питомий маржинальний прибуток ($\text{Ц} - C_{\text{з.в}}$). Після того як була досягнута точка беззбитковості відповідно збільшується прибуток.

Формула обчислення беззбиткового обсягу виробництва у грошовому виразі, наступна:

$$N_0 \text{Ц} = C_{\text{п}} / \text{Ц} C_{\text{з.о}} / \text{Ц}, \quad (2.15.)$$

$N_0 \text{Ц} = V_0$, а $\text{Ц} - C_{\text{з.о}} / \text{Ц}$ є коефіцієнтом маржинального прибутку – $K_{\text{п}}$.

$$V_0 = C_{\text{п}} / K_{\text{п}}, \quad (2.16.)$$

$C_{\text{п}}$ - постійні витрати в точці беззбитковості покриваються маржинальним прибутком.

Але не усі постійні витрати – це витрати в формі готівкових видатків. Так, частина із них не потребує грошових виплат, а має форму нарахування.

Це амортизаційні відрахування на реновацію основних засобів та нематеріальних активів. Так, інколи, головним є об'єм виробництва, при якому виручка від продажів продукції покриваються лиш ті, які пов'язані із реальними грошовими виплатами, тобто, обсяг готівкової беззбитковості.

Обсяг готівкової беззбитковості розраховується за наступною формулою:

$$N_{б.г} = C_{п.г} / Ц - C_{з.о}, \quad (2.17.)$$

Де, $N_{б.г}$ – обсяг виробництва продукції в натуральному виразі, який забезпечує готівкову беззбитковість;

$C_{п.г}$ – постійні витрати, які виплачують готівкою.

$$\text{В грошовому виразі: } V_{б.г} = C_{п.г} / K_{пм}, \quad (2.18.)$$

При цьому, очевидно, що: $N_{б.г} < N_б$ та $V_{б.г} < V_б$.

Рівень безпеки операційної діяльності визначається на основі беззбиткового обсягу виробництва.

Ступінь перевищення беззбиткового обсягу виробництва над плановим обсягом виготовленої продукції є критерієм такої безпеки.

Коефіцієнт безпеки операційної діяльності $K_б$ розраховують, наступним чином:

1) при визначенні обсягу продукції в натуральному виразі:

$$K_б = N - N_б / N, \quad (2.19.)$$

2) при вартісному виразі обсягу продукції:

$$K_б = V - V_б / V, \quad (2.20.)$$

Де, N та V – фактичний чи плановий обсяг продукції в натуральному та грошовому виразі відповідно.

Мірою операційного ризику вважають коефіцієнт операційної діяльності. Чим більший коефіцієнт безпеки операційної діяльності, тим безпечніша ситуація на прибутковість діяльності. При його збільшенні знижується ризик зменшення обсягу виробництва до точки рівноваги та навпаки, із його зменшенням даний ризик підвищується.

2.2. Методика визначення залежності прибутку підприємства

Від операційної активності підприємства залежить його прибуток.

Операційну активність на виробничих підприємствах визначають за обсягом вироблення продукції та продажем продукції. На величину прибутку підприємства, також має вплив і структура витрат. Саме їхній поділ на постійні та змінні витрати.

При проведенні аналізу залежності прибутку від операційної активності вирішують:

- реакцію величини прибутку на зміну обсягу виробництва;
- забезпечення цільового прибутку підприємства певним обсягом виробництва.

Вивчимо дану залежність прибутку від операційної активності.

Цільовий прибуток – це прибуток, який підприємство має отримати у певному періоді часу виходячи із своїх стратегічних завдань. Тож, підприємству треба знати, скільки потрібно виготовити та продати продукції за конкретної ціни та рівня витрат для забезпечення зазначеного прибутку. Такий обсяг продукції розраховується за наступними формулами:

- при натуральному вимірі обсягу продукції

$$N_{Ц} = C_{п} + П_{Ц} / Ц \cdot C_{з.о}, \quad (2.21.)$$

чи

$$N_{Ц} = N_{б} + П_{Ц} / Ц - C_{з.о}, \quad (2.22.)$$

- при вартісному вимірі обсягу продукції

$$V_{Ц} = C_{п} + П_{Ц} / K_{пм}, \quad (2.23.)$$

чи

$$V_{Ц} = V_{б} + П_{Ц} / K_{пм}, \quad (2.24.)$$

Де, $N_{Ц}$, $V_{Ц}$ – обсяг продукції, що забезпечує цільовий прибуток в натуральному чи грошовому вимірі;

$П_{Ц}$ – цільовий прибуток.

Балансовий прибуток складає основу власних внутрішніх ресурсів підприємства, які направлені на виробничий розвиток. Балансовий прибуток надає характеристику одному з найважливіших результатів фінансової діяльності підприємства.

Перерахуємо види прибутку підприємства:

- прибуток від реалізації майна;
- прибуток від позареалізаційних операцій;
- прибуток від реалізації продукції.

Прибуток від реалізації продукції ще називається операційним прибутком. Операційний прибуток є одним із головних. Він має частку 90% чи 95 % загальної вартості балансового прибутку. Операційний прибуток на деяких підприємствах є єдиним джерелом формування балансового прибутку. За цих умов, управління формуванням прибутку підприємства можуть розглядати як процес формування операційного прибутку.

Виявлення основних факторів, що визначають його кінцевий розмір та виявлення резерву подальшого підвищення його суми є головною метою управління формуванням операційного прибутку.

Враховуючи тісний взаємозв'язок операційного прибутку із об'ємом реалізації продукції, доходів та витрат підприємства, таким чином виконується механізм управління формуванням операційного прибутку. Це виділяє деякі фактори формування операційного прибутку та забезпечує ефективне управління процесом на підприємстві. Сам процес отримав назву «Взаємозв'язок витрат, об'єму реалізації і прибутку».

Постійні та змінні операційні витрати підприємства користуються механізмом управління операційного прибутку, ще його називають операційним левериджем.

Процес управління активами та пасивами підприємства, що направлений на підвищення прибутку є левериджем.

Леверидж є фактором, зміна якого призводить до великих змін результативного показника – це називають ефектом левериджу.

Можливі зміни показників рентабельності, ступені ризику, чутливості прибутку до змін факторів та ситуацій на ринку це показує та виявляє оцінка рівня левериджу.

Фактори, що мають вплив на прибуток, поділяються на фінансові та виробничі, тож, відповідно маємо області дії виробничого і фінансового левериджу (важелів).

Потенційна можливість мати вплив на балансовий прибуток шляхом зміни структури собівартості та обсягу випуску продукції.

Операційний леверидж оснований на наявності в складі операційних витрат суми постійних їх видів, що призводить до того, що за зміни обсягу реалізації продукції. Сума операційного прибутку завжди міняється більш високими темпами.

Дія операційного левериджу пов'язана із різною природою та впливом поточних витрат на виробництво та реалізацію продукції. Залежно від зміни обсягу виробництва розрізняють умовно-постійні витрати та змінні витрати. Їх дослідження, їх аналіз складає предмет аналізу беззбитковості.

Модель беззбитковості представляє аналіз беззбитковості виробництва.

$\text{ВИРУЧКА} = \text{ВИТРАТИ}$ – формула беззбитковості.

Із даної формули виводяться усі базові та необхідні для проведення даного аналізу параметри:

- критичний обсяг виробництва дорівнює порогу рентабельності;
- критичне значення постійних витрат;
- критичне значення змінних витрат;
- критичне значення ціни реалізації.

По даних параметрах, по кожному з них визначається маржа безпеки. Маржа безпеки це відсоткове співвідношення планової чи фактичної та критичної величин параметрів.

Запасом фінансової міцності підприємства називають маржу для обсягу виробництва. Запас фінансової міцності надає інформацію на скільки відсотків при зміні ситуації на ринку зможе упасти обсяг виробництва.

При управлінні обсягом виробництва через зміни структури витрат важливими поняттями це:

- критичний обсяг виробництва – кількість продукції, сумарний маржинальний дохід від реалізації її покриває умовно-постійні витрати, тоді, тут, обсяг реалізації у натуральних одиницях забезпечує заданий валовий дохід;
- контрибуційна маржа є різницею між питомими змінними витратами та ціною.

Коефіцієнт операційного левериджу є співвідношенням постійних та змінних операційних витрат підприємства, які мають завести механізм операційного левериджу із різною інтенсивністю впливу на операційний дохід підприємства.

Коефіцієнт операційного левериджу визначають за наступною формулою:

$$\text{Кол} = \text{ВИТРАТИ пост.} / \text{ЗАГАЛЬНІ ВИТРАТИ}, \quad (2.25.)$$

Чим більшим є значення даного коефіцієнту на підприємстві, то воно може більш прискорювати темпи приросту операційного прибутку по відношенню до темпів приросту обсягу реалізації продукції.

Певне співвідношення приросту суми операційного доходу та суми обсягу реалізації, яке вирішується при розрахованому коефіцієнті операційного левериджу, характеризується, таким показником, як ефект операційного левериджу.

Ефект операційного левериджу розраховують за наступною формулою:

$$\text{ЕОЛ} = \Delta \text{МП} / \Delta \text{ОР}, \quad (2.26.)$$

Де, ЕОЛ – ефект операційного левериджу, який досягається за конкретного значення його коефіцієнту на підприємстві;

ΔMP – темп приросту маржинального прибутку, %;

ΔOP – темп приросту обсягу реалізації продукції, %.

Операційною залежністю називають відносну реакцію прибутку на зміну обсягу виробництва.

Операційна залежність показує залежність від рівню постійних фіксованих витрат виробництва. До постійних фіксованих витрат виробництва відносять платежі за оренду приміщення, обладнання, страхування майна, заробітну плату адміністративного персоналу. У високоавтоматизованих та капіталомістких виробництвах спостерігаємо високий рівень постійних витрат. Наукоємні виробництва із високою часткою висококваліфікованої робочої сили мають ще вищі постійні витрати. Дохід підприємства із великою часткою постійних витрат є набагато чутливішим до коливань продажів.

Тож, чим є вищими постійні витрати, тим є вищим підприємницький ризик, так як, хоча і невелике зростання витрат знизить прибуток від основної діяльності. При бюджетуванні капіталу застосовується фактор операційного левериджу. Розміри постійних витрат підприємства мають вплив на вибір проєкту.

Від обсягів продажу залежать змінні витрати. До змінних витрат належать сировина, матеріали, послуги, які пов'язані із виробництвом та реалізацією продукції, також оплата робочої сили.

Умовним є поділ витрат на постійні та змінні. Так, постійні витрати змінюються при деяких обставинах, можливе їх зниження. Змінні витрати можуть не змінюватися.

Змінні витрати потребують повсякчасного контролю. Змінні витрати контролюються як частка у обсязі діяльності. При підвищенні рівня витрат на п'ятдесят відсотків змінні витрати також зростають на п'ятдесят відсотків та навпаки.

Постійні витрати контролюють не як частку у обсязі продаж, а як абсолютний розмір. Змінні витрати є незмінними у випадку підвищення продажів, а ні при їх зменшенні.

Операційну залежність збільшення прибутку від постійних активів та постійних витрат виробництва розкриває операційний леверидж. Графік беззбитковості та знаходження точки беззбитковості використовують для знаходження даної залежності.

Визначають операційний леверидж за наступною формулою:

$$L = \text{Пм} / \text{П}, \quad (2.26.)$$

Операційний леверидж – це відношення маржинального прибутку до операційного прибутку.

Операційний леверидж – дає змогу, побачити на скільки відсотків зміниться дохід при умові зміни обсягу продукції на один відсоток. Він є залежним від частки постійних витрат в сукупних витратах підприємства. Чим вищою є величина операційного левериджу, тим є чутливішою реакція доходу на зміну обсягу виробництва та продажів продукції.

Потенційна можливість мати вплив на дохід підприємства шляхом зміни структури собівартості продукції і обсягу її випуску є ще одним визначенням операційного левериджу.

Відношенням темпів приросту валового прибутку у натуральних, умовно-натуральних одиницях чи в вартісному вираженні за даним алгоритмом розраховується рівень операційного левериджу.

Дана методика є універсальною та підходить для різногалузевих підприємств і організаційно-правових норм. За її допомогою, є можливість, проведення оперативної оцінки важливих параметрів операційної діяльності підприємства.

3. Шляхи підвищення ефективності господарської діяльності підприємства

3.1. Організаційно-економічна характеристика підприємства

Міське господарство – це складова частина народного господарства країни. Найбільшою складовою частиною міського господарства є житлово-комунальне господарство. До складу міського господарства входить житловий фонд, комунальні підприємства та споруди зовнішнього благоустрою.

В населених місцях пристрій водопровідних мереж це важливий чинник містобудування, який дозволяє підходити до вирішення питань планувань та забудов міст зовсім по-новому.

Комунальне підприємство «Водоканал» - це єдиний технологічний виробничо-господарський комплекс водопровідних споруд з виробництва, транспортування, розподілу води, реалізації води споживачам системи групового водопостачання.

Діяльність комунального підприємства «Водоканал» - це предмет уваги всіх зацікавлених в результатах його діяльності.

Водопостачання та водовідведення – найбільш необхідна сфера життєдіяльності, яка забезпечує національну безпеку населення держави.

Централізовані системи водопостачання та водовідведення в Україні, переважно, перебувають у комунальній власності.

Для забезпечення потреб населення водою, підприємством виконується водозабір, при цьому дотримуються експлуатаційних норм споруд, дотримуються стандарту якості води та існуючих дозвільних документів для використання водних ресурсів.

Контроль якості води у водних об'єктах та підтримка належного стану зони санітарної охорони водозаборів – зобов'язаний контролювати водоканал.

Водоканал має здійснювати постачання води безперервно чи у відповідності до затвердженого графіка, при цьому, дотримуючись рівня безпеки та величини тиску зі збереженням всіх параметрів якості води.

Споживачі послуг виконують оплату підприємству за надані послуги для того щоб були в повній мірі відшкодовані витрати виробництва для забезпечення стабільної роботи підприємства. Тобто, основне завдання оплати тарифу є компенсація всіх витрат на виробництво із врахуванням отримання прибутку підприємством.

Досліджуване нами підприємство – це Комунальне підприємство «Міськводоканал» СМР м. Суми. КП «Міськводоканал» СМР м. Суми зареєстроване за юридичною адресою: Сумська область, місто Суми, вул. Білопільський шлях, 9.

Продукція та послуги підприємства – збирання, очищення та розподілення води.

Види діяльності КП «Міськводоканал» СМР м. Суми:

- збір, очищення та постачання води;
- монтаж водопровідних мереж, систем опалення та кондиціонування;
- каналізація, відведення та очищення стічних вод.

Комунальною власністю підприємства є майно, яке закріплене правом господарського володіння.

Комунальне підприємство самостійно виконує господарську і оперативну діяльність, самостійно визначає свою кадрову політику, здійснює управління матеріально-технічним забезпеченням та управління технологічними процесами, самостійно формує обсяги реалізації послуг та їхню вартість, також, самостійно розраховує вартість тарифів.

Комунальне підприємство має структурні підрозділи, що не є юридичними особами.

Водопровідні насосні станції, каналізаційні насосні станції, очисні споруди, водопровідні мережі, каналізаційні мережі забезпечують надання основних видів послуг підприємством.

Наведемо структуру персоналу комунального підприємства за місцем виникнення витрат.

Таблиця 3.1. – Структура середньооблікової чисельності персоналу підприємства

Категорії персоналу	Кількість осіб	%
1	2	3
Виробничий персонал	217	75
Загальновиробничий персонал	37	13
Адміністративний персонал	15	5
Персонал служби збуту	20	7
Всього	289	100

Найбільша питома вага у загальній структурі персоналу належить виробничому персоналу.

Надамо інформацію щодо віку та середнього стажу роботи персоналу підприємства.

Таблиця 3.2. – Стаж роботи та середній вік персоналу підприємства

Професійна група	Чисельність		Стаж роботи, років		Середній вік, років
	осіб	%	всього	У тому числі на підприємстві	
Керівники	13	5	21	6	48
Фахівці	38	13	20	7	42
Робітники	239	82	18	6	43
Всього	290	100	20	7	44

44 роки – середній вік персоналу підприємства, бачимо, що є дефіцит молодих кадрів.

Розвиток даної сфери відбувається як основна монополія на ринку, яка забезпечує населення, підприємства якісною водою та її водовідведенням.

3.2. Оцінка фінансово-економічної діяльності підприємства

Абсолютну ефективність господарювання підприємства характеризують показники фінансових результатів.

Показники прибутку є найважливішими серед них. Це становить основу економічного розвитку підприємства в умовах ринкової економіки.

Збільшення суми прибутку є фінансовою базою для самофінансування, розширеного виробництва та вирішенням матеріальних і соціальних проблем підприємства.

Частина зобов'язань перед бюджетом, банками і т. д. виконуються за рахунок прибутку.

Показники прибутку є найважливішими для оцінки виробничої та фінансової діяльності підприємства.

Показники прибутку характеризують ступінь ділової активності підприємства та його фінансового благополуччя.

Балансовий прибуток чи збиток, який представляє собою суму результату від реалізації продукції є кінцевим фінансовим результатом діяльності підприємства.

Проведемо аналіз економічної діяльності підприємства.

Таблиця 3.3. – Показники економічної діяльності підприємства за 2020-2021 р. р., тис. грн..

Показники	2017 рік	2018 рік	2019 рік	2020 рік	2021 рік	2021 р. / 2017 р., %
1	2	3	4	5	6	7
Чистий дохід від реаліз. продукції	76498	87938	111504	127604	174869	129
Собівартість реалізованої продукції	77158	80239	98848	126237	151198	96
Валовий прибуток	-659	7701	12656	1364	23670	208
Витрати на збут	4608	6168	8479	7882	9914	115
Фінансовий результат від операц. діяльності:						
прибуток	-	-	71	-	295	309
збиток	-3514	-3005	-	-14787	-	-
Податок на прибуток	-	-	-	-	-	-
Чистий прибуток	-3894	-3978	-748	-15162	11049	184
Рівень валової рентабельності доходів від реаліз. продукції	0,9	10	1,3	1,1	15,7	x

Дані таблиці показують, що відбулося загальне покращення результатів економічної діяльності підприємства. Так, підприємство за останні роки одержало прибуток, маємо зростання валового прибутку. При цьому, бачимо підвищення собівартості продукції, що є свідченням

зростання витрат виробництво, та темпи зростання чистого доходу від реалізації продукції перевищили темпи зростання собівартості реалізованої продукції, а це є досить позитивною характеристикою фінансово-економічної діяльності підприємства.

Проведемо аналіз формування чистого прибутку на даному підприємстві.

Таблиця 3.4. – Аналіз формування чистого прибутку підприємства

Показники	2017 рік	2018 рік	2019 рік	2020 рік	2021 рік	Відхилення 2021 р. / 2017 р., %	
						+, -	%
1	2	3	4	5	6	7	8
Чистий дохід від реалізації продукції	76498	87938	111504	127604	174869	98371	129
Собівартість реаліз. продукції	77158	80239	98848	126237	151198	74040	96
Валовий прибуток	-659	7701	12656	1364	23670	24328	208
Інші операційні доходи	8153	5258	3887	1627	1516	-6636	-82
Адміністративні витрати	4112	4267	5229	6982	10362	6250	152
Витрати на збут	4608	6168	8479	7882	9914	5303	115
Інші операційні витрати	2287	5529	2762	2913	4617	2332	102
Фінансовий результат від операційної діяльності	-3512	-3006	73	-14785	294	3806	92

1	2	3	4	5	6	7	8
Інші фінансові доходи	-	-	-	-	-	-	-
Інші доходи	1543	3793	1741	1466	17096	15554	909
Фінансові витрати	194	388	549	627	758	565	291
Втрати від участі у капіталі	-	-	-	-	-	-	-
Інші витрати	1730	4378	2010	3917	5581	3852	223
Фінансові результати від звич. діял. До оподаткування	-3894	-2978	-749	-15162	11048	14944	184
Податок на прибуток від звич. діяльності	-	-	-	-	-	-	-
Фін. результати від звич. Діяльності	-3895	-3976	-748	-15162	11048	14944	184
Чистий прибуток	-3895	-3978	-748	-15162	11048	14944	184

На підприємстві покращилася ефективність діяльності, а це є позитивним фінансовим результатом, що дає збільшення чистого доходу від реалізації продукції на 129 % та підвищення інших доходів в десять разів. Та, все ж, зросла собівартість реалізованої продукції, зросли адміністративні витрати, зросли витрати на збут, також зросли операційні та фінансові витрати. Варто зазначити, що одержані доходи перевищили понесені підприємством витрати.

Велике значення в господарській діяльності та підвищенні її ефективності має розміщення коштів підприємства. Від цього залежать результати виробничої і фінансової діяльності підприємства.

Скорочення термінів розрахунків за поставлену продукцію основних споживачів і надання переваг розрахункам у грошовій формі забезпечує стабільне фінансове становище підприємству.

Дослідимо власний капітал підприємства.

Таблиця 3.5. – Показники власного капіталу підприємства

Показники	2017 рік	2018 рік	2019 рік	2020 рік	2021 рік	2021 / 2017	2021 / 2019
1	2	3	4	5	6	7	8
Коефіцієнт захисту власного капіталу	0,1	0,1	0,1	0,1	0,2	-0,1	-0,1
Коефіцієнт ризику власного капіталу	8,4	9	10,4	7,4	10,3	1,9	3
Коефіцієнт захисту статутного капіталу, %	0	0	0	0	0	0	0
Рентабельність власного капіталу, %	-5,7	-5,6	-1	-20	11	17	31
Оборотність власного капіталу	1,1	1,3	1,4	1,7	1,7	1	0,1
Приріст капіталу, тис. грн.	2490	2779	8512	-1988	23994	21504	25985

В 2021 році власний капітал підприємства є рентабельним. Спостерігаємо, підвищення показників оборотності власного капіталу підприємства та його приросту.

Фінансова стійкість відбувається за умови дотримання підприємством фінансової рівноваги між власними коштами та залученими. Ресурси, які вкладені у господарську діяльність, повинні окупитися за рахунок грошових надходжень, дану ситуацію і передбачає фінансова стійкість. Забезпечує самофінансування і незалежність підприємства від зовнішніх джерел формування активів одержаний прибуток.

Таблиця 3.6. – Абсолютні показники оцінки фінансової стійкості підприємства.

Показники	2017 рік	2018 рік	2019 рік	2020 рік	2021 рік
1	2	3	4	5	6
Загальна величина запасів	1187	1796	2124	2929	3610
Наявність власних джерел формування запасів	-5335	-17121	-29530	-42867	-60576
Наявність власних та довгострокових позик. джерел формування запасів	9785	8814	-2760	5418	88831
Загальна величина основних джерел формування запасів	10659	9681	-1764	5913	90317
Надлишок чи нестача власних джерел формування запасів	-6522	-18918	-31655	-45793	-64182

1	2	3	4	5	6
Надлишок чи нестача власних і довгострокових джерел формув. запасів	8598	7017	-4882	2489	85221
Надлишок чи нестача загальної величини основних джерел формув. запасів	9471	7884	-3885	2985	86705
3-х компонентний показник типу фінансової стійкості	0; 1; 1.	0; 1; 1.	0; 1; 0.	0; 1; 1.	0; 1; 1.

Нестійкий фінансовий стан підприємства спостерігається в 2019 році.

Таблиця 3.7.- Відносні показники фінансової стійкості підприємства

Показники	2017 рік	2018 рік	2019 рік	2020 рік	2021 рік	Абсолютне відхилення 2017/2021	Відносне відхилення
1	2	3	4	5	6	7	8
Коефіцієнт фінансової незалежності	0,7	0,6	0,6	0,5	0,3	-0,3	0,5
Коефіцієнт фінансової залежності	1,5	1,7	1,6	2,2	3,1	1,6	2,1
Коефіцієнт фінансового ризик	0,5	0,7	0,6	1,1	2,1	1,6	4,2

1	2	3	4	5	6	7	8
Коефіцієнт покриття	2,0	1,5	1,6	0,9	0,5	-1,5	0,2
Коефіцієнт самофінансування	0,1	0,1	-0,02	0,03	0,3	0,2	3,0
Коефіцієнт фінансової стійкості	0,8	0,8	0,8	0,8	0,8	-0,01	1,0

З проведеного аналізу даної таблиці, можна зробити висновок, що комунальне підприємство фінансово незалежне від зовнішніх кредиторів. Коефіцієнт фінансової автономії дорівнює 0,3, відповідно підприємство тільки на тридцять три відсотки фінансує свою діяльність за рахунок власних коштів. Збільшення коефіцієнту фінансового ризику, показує, що є зростання залежності від зовнішніх джерел фінансування та при цьому зменшення фінансової стійкості. Дане значення змінюється залежно від зміни внутрішніх та зовнішніх умов діяльності підприємства. Внутрішні умови функціонування – зміна оборотності оборотних активів, рівень дебіторської заборгованості та співвідношення між оборотними і необоротними активами.

Підприємство користується довгостроковими та короткостроковими кредитами.

Рентабельність підприємства показує ефективність фінансово-господарської діяльності підприємства. Показники рентабельності демонструють прибуток.

Таблиця 3.8. – Показники рентабельності підприємства

Показники	2017 рік	2018 рік	2019 рік	2020 рік	2021 рік	Відхилення 2021/2017, + / -
1	2	3	4	5	6	7
Рентабельність продукції	-0,01	0,1	0,1	0,01	0,2	0,2
Рентабельність власного капіталу	-0,1	-0,1	-0,01	-0,2	0,1	0,2
Рентабельність активів	-0,1	-0,03	-0,01	-0,1	0,1	0,1
Валова рентабельність продажів	-0,01	0,1	0,1	0,01	0,2	0,2
Період окупності власного капіталу	-17,4	-17,8	-105,6	-5,1	9,2	26,6
Період окупності капіталу	-26,0	-29,5	-170,7	-10,9	28	54

Вже в 2021 році підприємство ефективніше господарює. Спостерігається зростання рентабельності показників.

Проводячи оцінку фінансового стану підприємства виконуються аналіз активів і пасивів підприємства.

Позитивним є те, що в динаміці майно підприємства збільшує загальну вартість активів. Негативним в роботі підприємства є великі витрати та висока залежність від зміни виручки від реалізації послуг. Вже в 2021 році зросла мобільність активів підприємства.

Збільшився розмір основних засобів підприємства.

Проведемо аналіз стану основних засобів комунального підприємства.

Таблиця 3.9. – Ефективність використання основних засобів та оцінка майнового стану підприємства

Показники	2017 рік	2018 рік	2019 рік	2020 рік	2021 рік	Абсолютне відхилення 2021/2017	Відносне відхилення 2021/2017
1	2	3	4	5	6	7	8
Коефіцієнт придатності основних засобів	0,6	0,6	0,6	0,6	0,6	0,1	0,1
Коефіцієнт зносу основних засобів	0,5	0,4	0,4	0,4	0,4	-0,1	-0,1
Коефіцієнт оновлення основних засобів	0,1	0,1	0,2	0,1	0,1	0,1	1,7
Коефіцієнт вибуття основних засобів	0,1	0,01	0,001	0,01	0,003	-0,07	-0,97
Коефіцієнт мобільності	0,3	0,3	0,2	0,3	0,5	0,2	0,7
Коефіцієнт співвідношення оборотних та необоротних активів	0,4	0,3	0,2	0,4	0,9	0,5	1,4
Фондовіддача	1,1	1,03	1,1	1,1	1,3	0,3	0,3
Фондомісткість	0,9	1	0,9	0,9	0,8	-0,2	-0,2

З даної таблиці видно позитивну динаміку ефективності використання основних засобів підприємства. Так, підвищення показників фондовіддачі свідчать про зростання ефективності використання основних засобів.

Проведемо аналіз оборотних активів підприємства.

Рівень ефективності управління оборотними активами показує ділова активність.

При визначенні результатів діяльності підприємства застосовують комплексну оцінку ефективності використання фінансових та виробничих ресурсів, що формують оптимальне співвідношення темпів росту та зміну головних ресурсів та обумовлюють проміжні і кінцеві результати діяльності підприємства.

Таблиця 3.10. – Показники аналізу ділової активності підприємства

Показники	2017 рік	2018 рік	2019 рік	2020 рік	2021 рік
1	2	3	4	5	6
Коефіцієнт оборотності активів	0,8	0,8	0,9	0,8	0,6
Середня тривалість обороту активів, днів	477	480	413	465	636
Коефіцієнт оборотності	1,1	1,3	1,4	1,7	1,7
Середня тривалість обороту власного капіталу	319,1	289	255	218	208
Коефіцієнт оборотності оборотних активів	3	3	6	3	1,2

1	2	3	4	5	6
Середня тривалість обороту оборотних активів	133	120,4	62,1	127	303
Коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості	7	6	8	3	3
Середня тривалість обороту дебіторської заборгованості	55	61	44	112	141
Коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості	5	4,1	5	4	3,2
Середня тривалість обороту кредиторської заборгованості	76,7	88,2	76,3	103	114

В 2021 році ділова активність підприємства знизилася, тому, що знизилася оборотність активів. Відслідковуємо зниження показників оборотності дебіторської заборгованості.

Абсолютну ефективність господарювання підприємства характеризують показники фінансових результатів. Прибуток є

найголовнішим серед усіх фінансових показників підприємства. Показники прибутку дуже важливі при оцінці виробничої та фінансової діяльності підприємства. Показники прибутку характеризують ступінь ділової активності та фінансового благополуччя підприємства.

Балансовий прибуток, який представляє собою суму результату від реалізації продукції, результату від інших реалізацій, сальдо доходів та витрат від позареалізаційних операцій є кінцевим результатом фінансової діяльності підприємства.

Операційний прибуток є індикатором потенційної прибутковості підприємства. Операційний прибуток враховує знос і амортизацію активів, що є певними інструментами обліку та є результатом діяльності підприємства. Досліджуване нами комунальне підприємство має ряд певних не операційних доходів. На початку досліджуваного періоду операційний прибуток був негативним та в останні три роки він досяг позитивного значення із тенденцією до підвищення.

Чистий дохід підприємства – це прибуток, який був досягнутий після відрахування усіх витрат.

Коефіцієнт оборотного капіталу і співвідношення позикового капіталу до власного є показниками фінансової стійкості підприємства, що показують інформацію про виконання і використання зобов'язань підприємства.

Показники економічної активності показують як добре підприємство керує операційним циклом.

Фінансові коефіцієнти, що визначають здатність підприємства погашати зобов'язання є коефіцієнтом ліквідності (коефіцієнт поточної ліквідності, коефіцієнт швидкої ліквідності, коефіцієнт готівки, коефіцієнт операційного потоку готівки).

Коефіцієнт поточної ліквідності визначає здатність підприємства погашати короткострокові зобов'язання при допомозі оборотних активів. Коефіцієнт поточної ліквідності досліджуваного комунального підприємства має значення менше одиниці та це не є критичним.

Коефіцієнт швидкої ліквідності підприємства за останні чотири роки менше одиниці, що є тенденцією до зростання.

Коефіцієнт готівки за останні два роки 2020 рік та 2021 рік становив майже нуль. Дане значення цього показнику означає, що комунальне підприємство має більше поточних зобов'язань, а ніж грошових коштів і їх еквівалентів, також недостатньо грошових коштів, для погашення короткострокової заборгованості.

Коефіцієнт операційного потоку готівки має значення менше одиниці, що вказує на те, що підприємство одержало недостатньо грошових коштів для покриття своїх поточних зобов'язань і має потребу у додатковому капіталі.

Проаналізуємо фінансові коефіцієнти використання позикових коштів підприємства.

Коефіцієнт заборгованості комунального підприємства становить менше сорока відсотків, а це є позитивним результатом.

Коефіцієнт покриття відсотків, за його даними підприємство демонструє недостатні показники за всі досліджувані роки з 2017 – 2021 роки.

Коефіцієнт покриття виплат із обслуговування боргу, за його показниками досліджуване нами комунальне підприємство продемонструвало негативну тенденцію та мало недостатній дохід для сплати своїх поточних боргових зобов'язань.

Коефіцієнт ефективності або коефіцієнт обіговості активів його показники для підприємства є прийнятними.

Коефіцієнт валової маржі підприємства за період з 2017 року по 2021 рік був порівняно малий, так в 2021 році він склав 0,01 %. Даний рівень показника є нормальним для комунальних підприємств сектору води, що мають низьку рентабельність. Що значить, на кожну одну гривню продажів підприємство має 0,01 операційного прибутку.

Коефіцієнт рентабельності активів підприємства має досить низький рівень. Що не нормою для даної галузі, що має багато активів і низьку обіговість активів.

Коефіцієнт рентабельності власного капіталу підприємства з 2017 року по 2020 рік його показники мали негативне значення і лише в 2021 році показали позитивну тенденцію.

Коефіцієнт фінансової незалежності підприємства показав стабільність лиш впродовж останніх років із певним зменшенням, що призводить до зниження кількості зобов'язань, які підприємство може виконати використовуючи власні кошти. Зменшення даного показника знижує незалежність підприємства від запозичень.

Коефіцієнт фінансової залежності комунального підприємства має негативну тенденцію до зростання.

Коефіцієнт залежності підприємства від довгострокових зобов'язань останні роки є негативним.

Провівши аналіз показників фінансових результатів підприємства, можна зробити загальний висновок. Комунальне підприємство являється доволі ліквідним і платоспроможним.

3.3. Розроблення комплексу рекомендацій із підвищення та стабілізації господарської діяльності підприємства

Господарська діяльність підприємств водопостачання і водовідведення має свою особливу специфіку.

Основною продукцією, яка формує вартість продукції підприємств водоканалу є питна вода.

Підприємства водоканалу для виробництва своєї продукції мають витрати енергії, палива, природного газу, твердого палива, паливно-мастильних матеріалів, комплектуючих виробів і інших матеріальних ресурсів.

Ефективність підприємства показує взаємний зв'язок витрачених ресурсів із об'ємом одержаних послуг. Зростанню ефективності використання ресурсів сприяє збільшення об'ємів наданих послуг водопостачання і водовідведення. Коли майно водоканалів використовується у повному об'ємі та за умови його повної зайнятості, тільки так воно використовується по максимуму ефективно.

В розпорядженні підприємств водопостачання є паливо та енергія, як головні елементи виробничого потенціалу, за допомогою яких підприємства досягають поточних і стратегічних цілей свого економічного розвитку.

Ресурси водоканалів обмежені, вони потребують бережливого використання та запровадження режиму економії.

Шляхом вдосконалення виробництва, техніки, технологій та організації праці можна забезпечити економію ресурсів.

Економічна система комунального підприємства «Міськводоканал» СМР м. Сум поєднує в собі наступні ресурси, які беруть участь в виробничому процесі підприємства:

- виробничі ресурси;
- інформаційні ресурси;
- енергетичні ресурси;
- матеріальні ресурси;
- фінансові ресурси;
- трудові ресурси.

До пошуків резерву ресурсу та покращення їх використання підштовхує їхня нестача.

Назвемо напрямки, які використовують для підвищення показників економічної ефективності комунального підприємства:

- скорочення витрат енергії;
- скорочення витрат сировини;
- зниження енергомісткості;
- зниження матеріаломісткості.

Комунальне підприємство «Міськводоканал» СМР має розробити рекомендації для вирішення низки економічних проблем. Резерви підвищення економічної ефективності надають можливості росту надання якісних послуг водопостачання і водовідведення, які розраховані на одиницю сукупних витрат. Також, мають передбачити раціональне використання всіх можливих ресурсів підприємства.

Результатом економії водоканалів є зниження забору води із джерел при цьому знижуються витрати, що пов'язані з цим процесом.

Назвемо напрямки підвищення ефективності підприємств водоканалу.

Ресурсним напрямком є зростання поточної виробничої діяльності підприємства. Даний напрямок направляє підприємство на раціональне використання енергетичних ресурсів на підвищення продуктивності праці та зниження зарплатоємності надання послуг.

Організаційний напрямок сприяє запровадженню результатів науково-технічного процесу в діяльність підприємства, сприяє удосконаленню організаційної системи управління, форм та методів організації діяльності.

Технічний напрямок сприяє вдосконаленню технічної бази, сприяє вирішенню організаційно-правових проблем, сприяє залученню новітніх механізмів для забезпечення належних умов функціонування підприємства.

Використання заходів із енергозбереження, зменшення об'ємів дебіторської заборгованості та вдосконалення матеріально-технічного забезпечення є головними факторами прискорення оборотності.

На основі вищеперерахованих напрямків водоканали можуть розробити певну систему заходів, яка буде сприяти підвищенню ефективності використання ресурсів.

Запропонуємо комунальному підприємству наступні напрямки підвищення його ефективності.

1. Напрямок підвищення ефективності використання основних засобів:

- інтенсивний;

- екстенсивний.

До інтенсивного напрямку входять такі заходи:

- структурне вдосконалення основних засобів;
- структурна оптимізація виробничого устаткування;
- вдосконалення механізації та автоматизації процесів водопостачання і водовідведення;
- вдосконалення технологічних процесів;
- усунення проблемних етапів виробничого процесу;
- заходи щодо економії енергетичних ресурсів;
- зменшення тривалості виробничого циклу;
- використання прогресивних форм організації праці та організації виробництва;
- підвищення кваліфікаційного рівня персоналу.

До екстенсивного напрямку входять такі заходи:

- зменшення простоїв обладнання;
- зменшення кількості непрацюючого обладнання.

2. Напрямки прискорення обертання оборотних коштів:

- сфера виробництва;
- сфера обліку.

До сфери виробництва входять наступні заходи:

- запровадження прогресивних енергозберігаючих технологій;
- зменшення тривалості виробничого процесу;
- зменшення енергомісткості продукції;
- раціональне використання енергетичних ресурсів;
- модернізація виробничої інфраструктури підприємства;
- формування системи мотивації праці.

До сфери обігу входять наступні заходи:

- ефективне управління дебіторською заборгованістю;
- оптимальність схеми взаємодії із банківським установами по залученню коштів та проведенню розрахунку;

- вдосконалення системи розрахунків за надані послуги із водопостачання та водовідведення.

3. Напрямки підвищення ефективності роботи персоналу підприємства:

- підвищення реального фонду робочого часу;
- вдосконалення управління;
- вдосконалення організації праці;
- створення доброзичливого професіонального клімату в колективі;
- моральне заохочення кадрового складу;
- вдосконалення системи оплати праці.

Для забезпечення зростання рівня показників діяльності комунального підприємства потрібно модернізувати систему водопостачання та водовідведення. Модернізація забезпечить виконання якісного і безперебійного водопостачання та водовідведення. Також, допоможе уникнути неефективного використання дорогих ресурсів при цьому збільшить їх раціональність використання, також має дозволити із вигодою формувати тарифи для споживача. Та для реалізації будь якого проєкту необхідною умовою є те щоб підприємство було інвестиційно привабливим і кредитоспроможним. Для приведення доходів у відповідність до витрат, треба або підвищити доходи чи зменшити витрати. Відшкодування собівартості послуг шляхом обґрунтованого підвищення тарифів є реальним шляхом для збільшення доходів. Зниження витрат досягається шляхом запровадження енергозберігаючих заходів та для цього потрібні кошти. Тож, першочерговим завданням комунального підприємства є пошук джерел фінансування плану капітальних інвестицій.

Висновок

Проаналізували основні напрямки роботи підприємства, його суть як суб'єкта господарювання та правові основи його функціонування.

Підприємство має своєчасно розроблювати та запроваджувати заходи, які будуть направлені на покращення фінансово-економічного стану.

Повинна відбуватися систематична оцінка фінансового стану підприємства із застосуванням різноманітних методів, прийомів та методик аналізу.

Сьогодні дослідження фінансово-економічного стану підприємства і визначення шляхів його зростання має особливе значення. Стійкий фінансовий стан є комплексним поняттям він є результатом взаємодії усіх елементів системи фінансових відносин підприємства.

Фінансово-економічний стан підприємства є залежним від результатів своєї ж фінансово-господарської діяльності, від виробничої та комерційної діяльності.

Підприємство працює над зменшенням енерговитрат, та нехватка у підприємства власних коштів на запровадження ефективних енергозберігаючих заходів, також, постійне підвищення тарифів на електроенергію не дозволяють знизити частку енерговитрат у собівартості послуг та досягти меншої залежності підприємства від енергопостачальних компаній.

Підприємство має інвестиційний проєкт, що передбачає заміну застарілого устаткування на нове, яке буде працювати з більш високою ефективністю, при цьому скоротиться споживання електроенергії, а це економія коштів підприємства.

Для покращенню роботи підприємства, необхідно, перш за все, удосконалити організаційну структуру підприємства. Це підвищить якість робіт та оптимізує виробничий процес. Та, за рахунок власних ресурсів

підприємству потрібно закупити комп'ютерну техніку та програмне забезпечення.

Тож, щоб вирішити дані проблеми, рекомендуємо застосування нових прогресивних технологій, нових методів організації та ведення фінансової політики на підприємстві, також залучення інвестицій. Все це повинно привести підприємство до покращення його фінансового стану.

Список використаних джерел

1. Агаджанов Г.М. економіка водопровідно-каналізаційних підприємств., навч. Посібник 2-е вид., переробл. та доп. м. Харків: ХНАМГ, 210. 392 с.
2. Аналіз господарської діяльності: теорія, методика, розбір конкретних ситуацій. Навч. Посіб. / Шпаньковська Н.Г., Король Г.О., Ковальчук К.Ф. та ін., за ред. Ковальчука К.Ф., Київ: Центр учбової літератури, 2021. 328 с.
3. Багацька К.В. ефективність комунальних підприємств. Центр «Ейдос». 2018.
4. Батракова Т.І. Управління ефективністю діяльності підприємства – запорука його успішного функціонування. Економічний аналіз 3 2. 2015.
5. Вороненко В. І. Обґрунтування напрямів розвитку сонячної енергетики для України // Енергоефективність та відновлювальна енергетика в Україні: проблеми управління / за заг. ред. д-ра екон. наук, проф. І. М. Сотник. – Суми : ПФ «Видавництво “Університетська книга”», 2019. – С. 72-85. – Режим доступу: <https://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/80025>
6. Вороненко В.И., Бурлакова И.М.. Эффекты от использования энергетических природных ресурсов в странах Европейского союза и Украине. Економіка та держава. 2018. № 7. С. 61-66. <https://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/70636>
7. Вороненко В.И., Горобченко Д.В. Теоретические модели анализа эколого-экономического развития. Економічний простір: Збірник наукових праць. 2020. № 157. С. 65-68. <https://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/83711>
8. Вороненко В.І., Гриценко П.В., Омеляненко В.А. Визначення індикаторів та рівнів регуляторної ефективності податкових інструментів на національному та світовому рівнях. Проблеми та перспективи забезпечення макроекономічної стабільності : монографія / за ред. С. В. Леонова і М. М. Бричко. Суми : Сумський державний університет, 2022. С. 65-75. <https://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/90488>

9. Вороненко В.І., Кубатко О.В., Ковальов Б.Л., Гриценко П.В., Омеляненко В.А. Динаміка цифрової трансформації соціально-економічних та екологічних систем. Агросвіт. 2022. № 15-16. С. 15-22.
<https://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/89229>
10. Головка В.А. теоретико-методичні засади визначення сутності категорії «ефективність діяльності підприємства». Науково-технічний збірник. Комунальне господарство міст. 2011. № 98.
11. Гуськова І.Б. показники оцінки ефективності управління комунальною власністю. Теорія та практика державного управління. 2013. Вип. 1.
12. Гриценко П., Коваленко Є., Вороненко В., Смакоуз А., Степаненко Є. Аналіз дефініції «зміни» як економічної категорії. Механізм регулювання економіки, (1 (91), 92-98. URL: <https://doi.org/10.21272/mer.2021.91.07>
13. Дяченко, А. В., Карінцева, О. І., Тарасенко, С. В., Харченко, М. О., Мазін, Ю. О., Кисильова, К. С. Формування інноваційного інструментарію економічної політики в умовах розвитку світової економічної кризи 2019-2020 рр. в Україні // Механізм регулювання економіки. 2021. № 3. С. 21-40.
DOI: <https://doi.org/10.21272/mer.2021.93.02>
<https://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/85737>
14. 1. Іщенко Н.А., Коваленко Т.О. Оцінка ефективності формування грошових потоків підприємства. Наукові записки Кіровоградського національного технічного університету. 2011. Вип. 11. Ч. 2. С. 165–170.
15. Економіка енергетики : підручник / за ред. Л. Г. Мельника, І. М. Сотник. – Суми: Університетська книга, 2015. – 378с.
<https://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/45315>
16. Економіка і бізнес : підручник / за ред. Л. Г. Мельника, О. І. Карінцевої. Суми : Університетська книга, 2021. 316 с.
<https://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/83721>
17. Економіка розвитку: європейський досвід упровадження досягнень Industries 3.0, 4.0 та 5.0. : навч. посіб. / за ред. Л. Г. Мельника, Ю. М.

- Завдов'євої. Суми : Університетська книга, 2022. 608 с.
<https://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/91525>
18. Економіка та бізнес-інновації: підручник / за ред. д.е.н., проф. Л. Г. Мельника, д.е.н., проф. О. І. Карінцевої. – Суми : Університетська книга, 2023. – 702 с. <https://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/91523>
19. Карінцева, О. І., Харченко, М. О., Мазін, Ю. О., Фалько, К. С. Практичні засади підвищення ефективності логістичної діяльності сучасного підприємства. Вісник Сумського державного університету. Серія Економіка. 2021. № 3. С. 127–136. DOI: 10.21272/1817-9215.2021.3-14
<https://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/86223>
20. Карінцева, О. І., Харченко, М. О., Пономарьова, Г. С. Підвищення ефективності бізнес-процесів на виробничому підприємстві // Механізм регулювання економіки. 2020. № 4. С. 58-69.
<https://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/83754>
21. Карінцева О.І., Дегтярьова І. Б., Харченко М.О., Долгошеєва О. І., Кіріл'єва А. В. Залучення іноземних інвестицій як інструмент забезпечення конкурентоспроможності та сталого розвитку країни. Вісник СумДУ. Серія «Економіка», № 3' 2020. С. 199-211. DOI: 10.21272/1817-9215.2020.3-22
https://visnyk.fem.sumdu.edu.ua/issues/3_2020/22.pdf
22. Костирко Р. О. Комплексний підхід до стратегічного аналізу потенціалу фінансово-економічної стійкості господарюючого суб'єкта. Вісник Нац. університету "Львівська Політехніка". Серія: Менеджмент та підприємництво в Україні: етапи становлення і проблеми розвитку. 2007. No 578. С. 141 -145.
23. Корбутяк А.Г., Бута М.М. Підходи до трактування поняття «фінансовий стан підприємства». Науковий вісник Ужгородського національного університету. Серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство. 2017. Вип. 16 (1). С. 149–153.

24. Крилова І.І. Підвищення ефективності управління активами підприємств сфери водопостачання та водовідведення як фактор сталого розвитку підприємств. Інвестиції: практика та досвід. 2019. № 15.
25. Лукаш, О., Дерев'янка, Ю., Васильєва, Т., & Танащук, М. (2022). Формування конкурентного середовища у освітньому просторі: роль освітніх провайдерів. Механізм регулювання економіки, (3-4(97-98), 31-39. <https://doi.org/10.32782/mer.2022.97-98.08>
<https://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/90532>
26. Мельник Л. (2021) Сучасні тренди економічного розвитку: Досвід ЄС та практика України: підручник / за ред. Л. Г. Мельника. Суми: ПФ «Видавництво “Університетська книга”», 2021. 432 с. <https://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/89235>
27. Мельник Л. Г., Карінцева О. І., Кубатко О. В., Сотник І. М., Завдов'єва Ю. М. Цифровізація економічних систем та людський капітал: підприємство, регіон, народне господарство // Механізм регулювання економіки. 2020. № 2. С. 9-28. DOI: <https://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/82236>
28. Мельник, Л., Карінцева, О., Кубатко, О., Дерев'янка, Ю., Маценко, О. (2022). Реструктуризація соціально-економічних систем як складова формування цифрової економіки в Україні у період кризи. Механізм регулювання економіки, (1-2(95-96), 7-13.
29. Мельник Л. Г., Маценко О. М., Дериколєнко О. М., Кириленко М. В., Стародуб І. А. Економіка підприємств, територій та макроекономічних систем в умовах цифрових трансформацій: від стабільності й лінійного мислення до антикрихкості та нелінійного, інноваційного мислення // Механізм регулювання економіки. 2021. № 3. С. 67-78. DOI: <https://doi.org/10.21272/mer.2021.93.06>
<https://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/87532>

30. Мельник, Л. (2022). Росія – країна, побудована на порушенні божих заповідей: погляд економіста . *Механізм регулювання економіки*, (3-4(97-98), 141-150. <https://doi.org/10.32782/mer.2022.97-98.10>
<https://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/90536>
31. Мельник, Л., Ковальов, Б. (2020). Проривні технології в економіці і бізнесі (Досвід ЄС та практика України у світлі III, IV, і V промислових революцій. Сумський державний університет, с. 180. <https://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/79621>
32. Мельник Т.А., Заніздра В.С. Економічна сутність фінансового стану підприємства. *Наукові записки Кіровоградського національного технічного університету*. 2012. Вип. 11. Ч. 2. С. 102–104.
33. Насібова О.В., Івашкевич І.О. Теоретичні основи оцінки фінансового стану підприємства. *Інфраструктура ринку*. 2019. № 30. С. 185–188
34. Ніколаєв С.О., Вороненко В.І., Ковальов Б.Л., Гриценко П.В., Одеволе О.О. Блокчейн як фактор цифрової трансформації економіки України. *Вісник Сумського державного університету*. Серія «Економіка». 2021. №2. С. 16-23. <https://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/85043>
35. Носова Є. Система показників оцінки фінансового стану підприємств. *Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка*. Економіка. 2012. Вип. 138. С. 53–57.
36. Омеляненко В.А., Литвиненко С.М., Вороненко В.І. Аналіз потенціалу конвергенції біо- та нанотехнологій в космічній галузі (національний та міжнародний аспект). *Інновації і трансфер технологій: методи, моделі та механізми управління: колективна монографія / за ред. д.е.н. В.А. Омеляненка*. Суми: Інститут стратегій інноваційного розвитку і трансферу знань, 2023. С. 284-296.
37. Пантелєєв М.С., Шматько Н.М. Формування механізму стратегічного управління потенціалом підприємства. *Вісник економіки транспорту і промисловості*. 2013. № 41. С. 209–215.

38. Савченко В.Ф. Потенціал національної економіки України: моногр. Чернігів: ЧДІЕіУ, 2009. 273 с
39. Сіменко І.В., Косова Т.Д. аналіз господарської діяльності: навч. посіб., Київ: «Видавництво ЦУЛ». 2013.
40. Сотник І. (2018) Підприємництво, торгівля та біржова діяльність / І. Сотник, Л. Таранюк. – Суми: Університетська книга, 2018. – 572 с.
<https://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/80114>
41. Сучасні тренди економічного розвитку. Книга 1: Трансформації економічних систем: досвід ЄС в реалізації Industries 3.0, 4.0, 5.0: навчальний посібник / за ред. Л. Г. Мельника. Суми: Університетська книга, 2022. 608 с.
<https://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/91526>
42. Сучасні тренди економічного розвитку. Книга 2: Кращі практики ЄС для сестейнового розвитку : навч. посіб. / за ред. Л. Г. Мельника, Ю. М. Завдов'євої. Суми : Університетська книга, 2022. 608 с.
<https://essuir.sumdu.edu.ua/handle/123456789/91527>
43. Управління комунальною власністю в умовах реформування місцевого самоврядування та розвитку міжмуніципального співробітництва. Навчальний посібник / За заг. редакцією Шкільняка М.М., Толкованової В.В., Журавля Т.В.. Київ. 2019.